

ЧАЛБЫШТЫГ РЕВОЛЮСЧУ

И. З. Бауманнын төрүүтүгүнүн хүүнүн бээр бүгүн 110 чылы (1873 — 1905). Чалбыштыг профессионал-революсчу, В. И. Ленинни шынчы өөреникчиси болгаш соратниги Николай Эрнестович Бауман Россиянын большевиктер партиясынын кол азы болган алдарлыг искрачы мазадырларнын бирээзи.

Ол Петербургтун «Ажыл-чын аңгыны хостаары дээш демисел эвилелин» идеей-лиг кенигүнү, нити-россияны баштайгы политиктиг «Искра» солунун тургузарына болгаш тарадырынга В. И. Ленинни эң чоң дузаланчыы турган. «Искраның» агентизи бөл ажилдап тура, ол солуну тарадып, чер-черде социал-демократтыг организациялар-биле харызааларын тургузуп, РСДРП-ниң комитеттерин «Искраның» талазынча хаара туруп турган.

РСДРП-ниң II съездинин белеттирине болгаш эрттирине ол дыка идеяны киришкен, аңаа бүгү-ле айтырлар талазы-биле В. И. Ленинниң тургужун бүрүн болгаш долдуу-биле деткээн. Партияның Москва комитетин база РСДРП ТН-ның Соңгу бюрозун баштап тура, Н. З. Бауман партия тургузушкунуунун Ленинниң теоретиктиг болгаш организацион принциптерин чүтүлдүг камгалап, меньшевиктерге уур элпеш чоң демиселди чорудуп келген.

Хаанын чажыт шагдаа чери революсчуну каш-даа ууда туруп хорууда, ыңчалза-даа ол хосталып үнүп нөлгөш-ле, демиселче бодун намазанын каттап кирип турган. 1905

чыдың октябрда РСДРП МН-ның организацион демократияның үзүндө чус карачы идеег ону араатанчы-биле өлүргөн.

Бауманны хөржүткени 300 муң кижи киришчилг канчаар-даа аажоң улуг чыскал апарган, ол Москва претарнадын Декабрының чеп-

сектиг тура халыкшынга белеттирине улуг рольдуг болган.

Бодун ажылчын аңгыны өндүр хөзүнн тилелгезинге бараалгаткан Ленинниң гвардияны арас-дидим дая-бияның аргайында тураскаалды совет улус ыдыкты-биле нагаалап чоруур.

ЛАУРЕАТТАРНЫ ФЕСТИВАЛЬ АДААН

Совет кинематографияның чайынчанчак чедикшиинеринин бир хөзүндө — Бүгү-эвилелин XVI кинофестиваль болган. Ол фестиваль бодунуң лауреаттарын адаан. Чүртүгү бүгү республикаларын өкран мастерлеринин киришкени ол байыраадын байыраадыг хаашкыны «Октябрь» деп улуг концерт залыга болуп өрткөн.

Амгы үениң кижизинин амдырал-чүртүгүлүгү көргүзөр талазы-биле бүгү дилешиинерин болгаш сонургалдарын ол фестиваль көргүскөн. Совет Эвилелин Коммунист партиясынын төгүзүгүн арынары, бистин чүртүгүлүгү бөгүнү хүнери көрүдүгүн чүс аягы дилаларында көргүстүгөн.

Франчес фильмдер талазы-биле кол шаннаалары «Хууда амдырал» («Мосфильм»), «Бодунуң күзели-биле ынакшаан» («Ленфильм») болгаш «Ленинниң чалым назыны» («Узбекфильм») деп киноларга тыыскаан.

Уруглар болгаш аныктар фильмдеринин талазы-биле конкуруска бирги черин «Эр кижизидилге» («Туркменфильм») деп фильмге тыыскаан. Ийги черлерин — молдав кинематографиястын «Ийдиң авес болуп турган» болгаш Горький атыг студияның үндүргени «Чеди солдатчыгаш» деп киноларыга тыыскаан.

Мультифильмдер талазы-биле бирги шаннаалдык адиетчилери — «Союзмультфильм» чогаалчыг болуу — «Ыт чүртүгү чораша» болгаш «Кус» деп киноларын авторлары болган. Ийги шаннаалды — Риганың киностудияның «Тамчыгыг чоруктуг дилекичери» деп кинонуң тыыскаан.

Риганың киностудияның кылдып үндүргени «Бөлүк аджыктар» деп кинозу документалдыг фильмдер талазы-биле эң дээрлиг кылдыр санаткан. Узбекстаның документалистеринин тырттырганы «Кызыл-Куму курут хову дивер» деп кинозу ийги черин ээлээн.

Эртем-интересдиг фильмдер талазы-биле бирги шаннаалды украин мастерлерин кылган «Дошга шыйбак» деп кинозу, а ийги черин — «Центрнучфильм» тырттырганы «Черле сепел бербе» деп лентасы ээлээн.

Эң солун аргаларын көргүскөн, эң эки режиссура, актёр, оператор ажилдары дээш жюриин тускай шаннаалдарын тыыскаан. Кинематографиястыр боттарынын тускай шаннаалдарын Ленинградтын бұдүрүгүлүгүлүгү хөй-ниги организациалары болгаш коллективтери тыыскаан.

(СЭТА-ның көрр.).

Ленинград.

Степан Агбанович САРЫГООЛ

Тыва совет литература улуг чидиритге таварышкан. Оон үндөзлекчилеринин бирээзи, СССР-иниң Чогаалчылар эвилелин кижигү. Тыва АССР-иниң улустун чогаалчызы, 1929 чылдан бээр СЭКП кижигү, республика (РСФСР) укурдуздыг персоналдыг пектор Степан Агбанович Сарыг-оол мөчээ.

С. А. Сарыг-оол 1908 чылдың ноябрь 17-де Өвүр районунуң Торгалыкта төрүтүгөн. Эрте чажындан ол өскүс аркан болгаш халечик амдыралды бергелерин көргөн.

1921 чылда Тывага улусту революция тилезин союда, С. А. Сарыг-оол илсекпейл арэвечи болу берген. 1928 чылда ону Кызылче партия школаның өөренири-биле чоруткан. 1930—1934 чылдарда Москвада Чоң чүктүң ажилыг чоннарынын Коммунист университетинде бекиткен.

1934 чылда С. А. Сарыг-оол «Арэвэ шын» солунун редакторунга томулган, оон союда Тыва Арат Республиканы Профессорларын Топ комитетинин даргызыга, ном үндүр черин редакторунга, «Улуг-Хем» альманахтың редакторунга, театр студияны директорунга ажилдап чоруткан.

Тыва бижик үнген союда улаатпады, 1934 чылда С. А. Сарыг-оол бодунуң «Хосталар» деп баштайгы шүлүгүн бижээн. Оон эгелээш-ле ол бодунуң салым-чолун литература-биле холбаштырган. Ол үжөн аягы номуну бижээн. Оон литература-биле чогаалчыг ажилы хөй жарылгы-биле ошоланган турар. Оларын аравыла: шүлүктөр, шүлүгүлдөр, рассказтар, очерктер, тоожулар болгаш романы бар.

Хөй-хөй чогаалдары СССР-иниң болгаш дашкы чүртүгүн улустарынын амдарычче очулдурулган.

С. А. Сарыг-оолдуң чогаалчыг ажилы — Тываның чөс чөс чөс талазы-биле төгүзү. Ол — бодунуң улустуң чогаалчы, чонук чогаалчыгазын ол тергин билер чоруткан. Оон чогаалдарына чон ынак. Бодуну төвүн черин, оон кижилерин болгаш социалист

чаартылгаларын ол ханы ынакшы-биле болгаш улуг чоругарал-биле алган чораша.

С. А. Сарыг-оолдуң элээн улуг болгаш сураглыг чогаалдары — шүлүктөр: «Мен Совет Эвилелин хаматтым мен», «Монго алдар», шүлүгүлдөр: «Саны-Мөг», «Алдын-кис», «Улуг-Хем»; тоожулары: «Белек», «Ангир-оолдуң тоожузу» — хөй националдыг совет литератураның алдын фондунуң кижиг. Союгу чылдарда ол 60 маадырлар дугайында романын бижип турган.

С. А. Сарыг-оолдуң чогаалчыг ажилы бедик идеяны-биле, совет амдыралды ханы чырылп турары-биле ошолар. Ол бодунуң чогаалдарына Совет Төрүн чүртүн, Коммунист партияны, тыва, орус, эске-даа совет улустарын на-быралын йерээн чораша. Орус

классиктиг болгаш совет литератураның дыка хөй чогаалдарын ол тыва дилче очулдурулган.

С. А. Сарыг-оол аныктарын сажыг човангыр болгаш чаагай сеткилдиг лагдымчы-чы чораша. Дыка хөй анык чогаалчыларын тургустунуп, хевирленирге оон сумелери болгаш дуузым чаагай сааларын чедирген.

С. А. Сарыг-оол бодунуң литературалыг чогаалдыг ажилын хөй-ниги ажил-чорудуга-биле холбаштырып чораша. ТАРН ТК-ны кижигүлүгү, ТАР-ны Биче хурамын кижигүлүгү, Тыва АССР-иниң Дүйн Союзинин депутаттыг болгаш Президиум кижигүлүгү ол сонгуступ чораша. 1946 чылдан бээр Тываның Чогаалчылар эвилелин баштап черинин кижигүлүгү, СССР-тин болгаш РСФСР-ниң чогаалчыларын сүздүлери-нин ажилыга каш ууда кырышкан.

Төрүн чүрт С. А. Сарыг-оолдуң ачы-авачылыг бели-биле үнелээ. Күш-ажылды Кызыл Тук, Уластарын на-йралы, «Хундулалан Дем-лаз» орденни болгаш медалдык болгаш ошоланган. Тыва АССР-иниң литературалык болгаш уран чүлүгүн алдар-дыг ажилдакчыны, Тыва АССР-иниң улустун чогаалчы-деп хундулут аттарын аныа тыыскаан.

Степан Агбанович Сарыг-оолдуң коммунист болгаш улустун чогаалчыны, чычак болгаш чаагай сеткилдиг кижинин дугайында чырыктыктыг тураскаал бистин чүркер-териске болгаш республика-нын ажилыг чоннарынын сажыг-сеткилдиг кезээ монгеле артар.

Г. Ч. Ширши, М. К. Мендеев, Ч. Б. Ондар, П. И. Кравченко, Д. К. Ооржак, Г. Н. Долгополов, А. И. Ванжа, Б. П. Санинов, М. К. Шырап, А. И. Ленин, М. Е. Абрамов, К. С. Шойгу, А. К. Канай, Ш. П. Куулар, Ш. Д. Куулар, А. С. Серен, Н. С. Конгар, Н. Л. Кунчун, О. Х. Хопуя, О. Л. Арачын, Ч. А. Ооржак, А. Б. Семис-оол, К. Э. Кудажы, А. Б. Чыргал-оол, И. Ч. Салчак, А. К. Калзан, М. Б. Хенин-Лопсан, Ю. Ш. Кюнегеш, С. В. Козлова, М. М. Музук, О. О. Сувангит, С. С. Сюрюн-оол, М. А. Хаданза, Л. Б. Чадамба.

ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕР УЖУРАЖЫШКЫНЫ

МИННЕАПОЛИС (Миннесота штат). (СЭТА). Бооп-сестки экиде бүдүрүн со-сидарынын аргаларын тывар болгаш СССР-биле АКШ-тын аравыга бот-бодунга бүдүр-жиринин болгаш калы ажил-дажыгалын харызааларын тургузары — мында артыл турар совет болгаш америк хөй-ниги төлөөлекчилериниң ужу-ражышкыны согулазы болган. Ол ужуражышкыны Вашингтонун политика шын-чылээр институту дашкы чүртүгү-биле найыраалы болгаш кулутура харызааларын совет нитилелдеринин эвилели-биле, «СССР — АКШ» нитилел-биле болгаш СССР-

ини Эртемнер академиязынын Американы Каттышкан Штаттары болгаш Канада дугайыг институту-биле калы органи-застаан.

Совет Эвилелинниң тайбынга ынак политиканы америк-нар билеп аттары ол-дур деп хорлап америк чазак кон-ференцияны белетилгени бол-гаш эртеринге бергезикши-нерин таварышкын согула-биле элээн күженишкенин укурган. Совет делегацияны калык кижигүлүгү АКШ-че хөвирини чөшкүлери болгаш, өскөскерин кызыл ху-скал-биле кылаалар (Мин-неаполис эгелэн чутан көр-лөзөвезин дээш). Эрге-чагыр-

галарга күтүктен, АКШ-та бу-зуп чыдап алган антисовети эмгрант чолуктар бузар чө-гөзлөрин болгаш хулиган-нашкыларын аргам-биле ужуражышкыны үзери ошоланган.

Комф-энтратияг чедип келген авторитеттиг политиктиг ажилдакчыларын, хөвөгүл-терин, шериг айттырларынн специалистерин, АКШ-тың хөй-ниги организацоналарын укуртукчуларын администра-цияны орта турш чок оруу улуг элдер болгаш. Аңа бажы-нын буз барымдаалаан «тай-былга ынак» меделелдериниң үзери калдыг болурун ол база каттап көргүскөн.

ТАИЛАНДЫНЫ ЧӨҢГЭЭЛЕРИ

ПНОМПЕНЬ. (СЭТА). Кам-пучи СПК информация аген-тисинин дашкылап тура-ры бола, Кампучия Улус Республикага уур чөшкүлери өчүгү-чөшкүлери Тайланд 43-тен 49-на чедер Тайланд-дын төрөг-агар республи-каның агар делегацияны 5 катан үрөө, а Тайланд-дын сулдары 84 катан оон девиског сулгарычче шур-гуп киргенер.

ДУРЖУЛГА КЫЛЫРЫНГА АЖЫГЛААР «ТООЛАЙДАР»

ВАШИНГТОН. (СЭТА). 1946 чылда Биканы ато-лазыны девиског элге атомнуг чөшкөсн шылтан турар уде АКШ-тын 42 муң шериг албанынгарыг Пен-тагон дуржулга кызырлыг хөвөгүл «тоолайдар» кыла-дыр» ажилда. Биканнине радиоактивтиг халдарыга таварышкан америк солдат-тары тандымдар калган полковник Стаффорд Уоррен-ниң төлөөлекчилер палата-нын дайын хоочуннарынн хөвөгүлүгү талазы-биле коммюнистыг кирген доку-менталарын ол дугайы билинип келген.

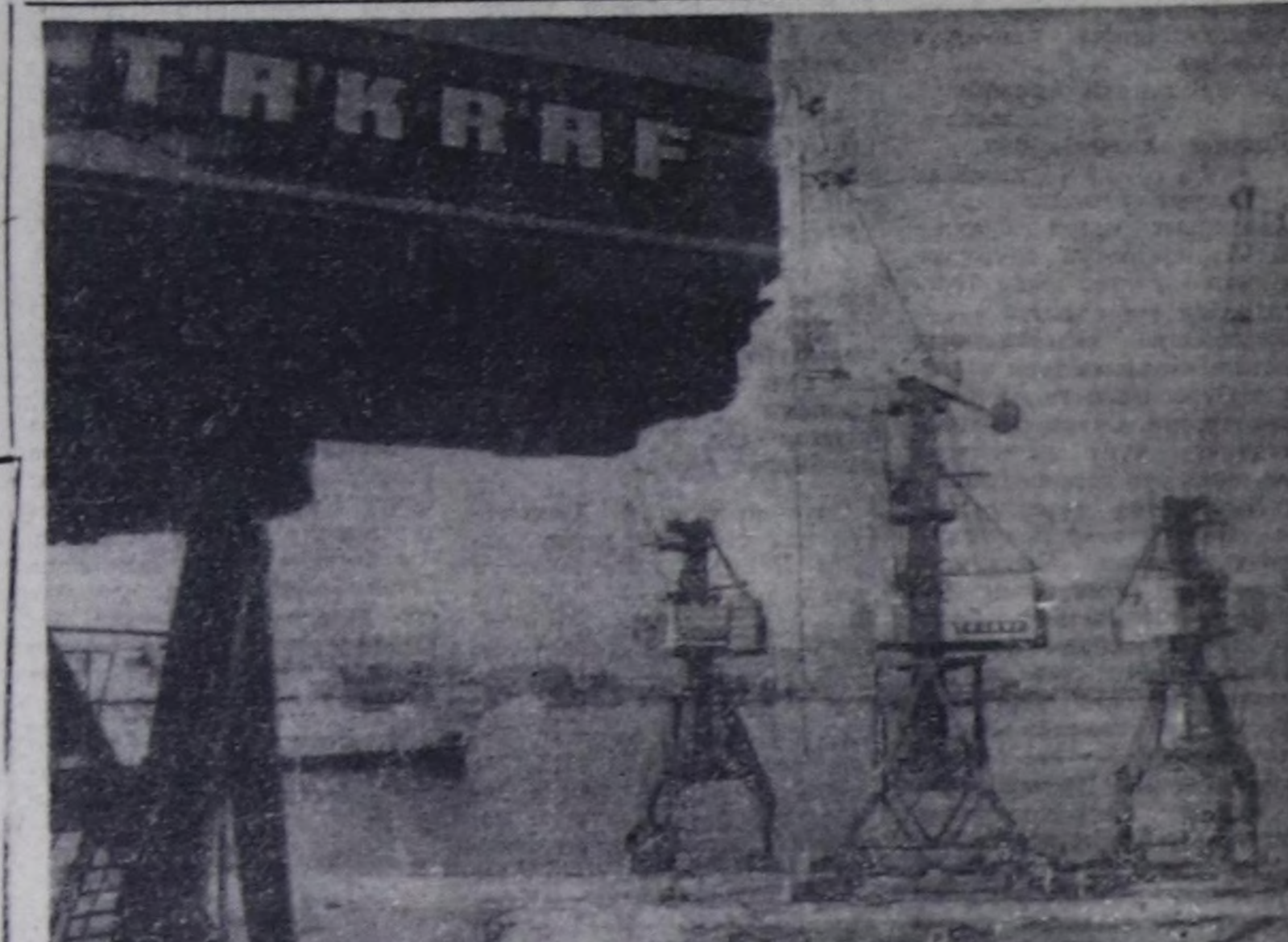
Уорренниң бижилгелерин-ден билинип турары болгаш, радиоактивтиг халдарыныг тандымдарыныг кир-жиш турар кижилерге айымалдык дугайында специалистерин сагынды-рым Пентагонун коммю-нистыг чүлө турамык байла-дыг тоолон авес, харын шериг албанынгарын атмос-ферага-даа, далай дүвүнте-даа кылган ярадузг чазы-дырышкынынын эң чоо-

тунга «жигерезин тургузуп турганнар. Шериг ведомств-эвунуң кем-буруулап алыс со-руламы бола, радиацияныг хоралыг факторларынн кижинин организмине дээшкел шынчылери, база ол ышакш чазыдырышкыны мурунда болгаш оң союда кижилер-нин аажы-чачан аналатори болуп турган. 1946 чылдын июльда атомнуг чөшкөсн суг адаагы кыжыг чазы-дырышкыныг үзүндө мун-мун америк шериг ал-банынгар чазыдырышкы-нын кылган черден ырап

авеска чоруп турган кораб-лар кырыга нагалап хөп чок чораннар. Уорренниң документаларын хөвөгүл турарын бугаар алырга, су-данын бижиринин кы-рынга бугулаа «радиоак-тивтиг кудушкун» болган.

Коммюнистыг диктан турда, моон мурунда демделет-тигени болза, 1946 чылдан 1962 чылга чедир нитилел-биле 250 муң америк шериг албанынгар Пентагонун чорудуп турган ярадузг ча-зыдырышкынынын хө-

радыг факторларынн дээ-жине таварыш турганнар. Оон туржук, документаларын хөвөгүл турары-биле алырга, шылгалда чазыды-рышкынын олдурууга Ан-глияны, Канаданы болгаш Австралияның 20 муң сол-даттарын шериг ведомствозу өчкөп кирген, оларын са-лым-чолу база американ-нын ышпаш өлүмүгү болган. Пентагон бодунуң кижиг көр хонну чок кем буруулап араатангыг дурдугаа кижилерде ам-даа кызырын үргүлүгү турар.

Гренинниң Совет Эвилели-биле болгаш социалист дем каттышкыныны өске-даа ку-руштери-биле экономиктиг бол-гаш эртем-техниктиг калы ажилдажылганын хөй келген туурум на хөжүп, бижылып турган. Гренин ол чүртүгүн бодунуң национал өлүгүлүгүгү чүлө хөвөгүл демир кезер станоктары, чүкк машиналар, садмг судноларын, типо-

графия база пос-тавын бугу-рулгелеринин дериглери бол-гаш өске-даа хөй-хөй чүлүл-терин ап турар. Союгу уде энергетика, геология, хаматтыг тууду, бойдуз камгалам дээ чөвөгүл чугула алырлар харылаа база калбарган. Со-вет Эвилелинче, ГДР-же, Вен-грияге болгаш өске-даа чүр-тарже грек экспортка боксит-тер, цитрустар, үзүм, масина,

олива үзү, чиме чулуу, төвө-саязын аргылыг өстөр бол-гаш өске-даа барааннар кирер.

ЧУРУКТА: Эберсальдеден (ГДР) эхкелен «Тайфур» деп фирма атыг калбар Клит ор-тулукта грек Ираклион пор-та.

АДН — СЭТА-ның фотоу.

СИБИРЬ ЧЕРДЕ

ДООЗУЛГАН

Дудинкада газ мөөнээр ма-шинаны чаартып кылмы до-зугулан. Бензинге болгаш ди-зель оттулар чүлүгүн бүгү колдосотты ол ам болбаазы-ралып болур. Кызыкны Сонгу чүкте газ чыдар Мессохски-нин болгаш Мурнуу-Чодени-нин газы аныа мөөнөспел кел-ди.

Машинаны техника талазы-биле ыңчаар эде дээрши элээн каш ой-он муң тонна кымар-каар материалдарын чылды-на ираклион сөөртүр чоруктан Таймир автономуг окуртуу болгаш Норильск үлөтүр ра-йону хостаан.

Р. ГАЛЛЯМОВ.

ХАРЫЛАЗШКАКТАРНЫ КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАЗЫ

Уггү Енисейден ыш сөөр-түрүгү ол кады ажилдажыл-га бодунуң үр-түгүлүгү берип турар. Хөмчилерин харылазш-как бугурулган өвү ыш бе-леткелчилери болу берген.

Бин-Хемнен улуг сал бам-рар «Ангара» дээр теплоход рейсче «рафик» бугулар үнү-көн. Ол ужураар болгаш саа-рылар тавары барык үш чүс километр орутуг турар.

Ыш белекчилеринин болгаш суднолар экипажтары-нын аравыла кады ажилла-жылга дугайында керээ бугу-лаш саадашкынар харылазш-кактар бригадаларын тургус-кан. Букир бугурунда сал-чылар авиозуу бижылгаал, оларын күш-ажылыныг то-дөвү чогур черге чөвө ыш чедиргенден хамаар-жыр.

Г. КОКУХИН.

БУРУНГУ СИБИРЬНИН ҮНУЖУ

ССРЭ-нин Эртемнер акаде-миязын Сибирь салбырынн тең ботаныктин салында Си-бириниң бурунгу үнүш аймаа каттап тургустунган.

Миллон-миллон чылдар мурунда амыг ние бурдуг ыныштыг тарга орунуга калбак бурдуг тарга-ныш ногаарын турган. Оон хөвөгүл сооп кээрге, олар өлүп калган. Чүг-ле Кондома хемини девиско-гунинге хаттан ыжык черге а-палыг бораар арып артып кал-ган. Улуг эвес үчакостон бо-таныктар бурунгу 30 кире үнүжүгү тып алганнар. Ол хө-вөгүл ботаныктинг сал кылдыр каттап тургустунган эртемденерге барык ийн он чыл пөгеттүгөн.

В. ЕЛЬМАКОВ.

Новосибирск.

БУДУРУП ЭГЕЛЕР БЕРГЕН

Обь хемин чогулда Аси-новск районуна сууларында

арболит конструкциялардан кылган бажынар туттунган. Томск областа бир-ле дугаар арболит кылгылар заводу ажилдап эгелээ.

Чаз материалдан — чинк бето-нуун бир анызылдан тулар бажынынын төлөвлөзөр муру-нула «Томскспросект» ин-ститутун архитекторлары оон шынарын ыж шинчилеп көр-гөнер. Арболиттен бүдүн-бү-дүн суурларын туткулаан Ка-релияны, Мурманск, Архан-гельск областтарынн тудугу-ларына база чорашаннар.

Амгы беш чылда Обь хемин чогуунга чаз материал-дардан болгаш конструкция-лардан элээн каш суурларын тудулар көрүнгөн. Көдө бажы-туудугу үш комбинаты ук материалдарын бугуруп эгелей берген.

А. РУССКИЙ.

Томск.

«АЛТАЙНЫ БУРУНГУ КУЛТУРАЗЫ»

Ыдыг аттыг делегате Бар-наулда ажиттыган. Ону Ал-

тайныч чүрт-шинчыл музей-нин 100 чыл оюнга турас-кааткан. СССР-ини Эртемнер академиязын Сибирь сал-бырын төгү, филология бол-гаш философия институту-нун эртемденеринин дуузы-биле ук музейин ажилдакчылары оун тургускан. Экспозицияда археологтук тыыштары бол-гаш этнографтиг материал-дарын дегээ.

Алтайга кижилерин баштай-гы турла-суурлардан тыы-лган күш-ажылы чөшкө-ке-рекселерин улуг сонургалды хайныктырып турар. Шанза эртемденер олар 40—45 муң чылдар мурунда турган кыл-дар саваннар. Ыңчалзак хөм-сөгү уде Уламыка хөм-сөгү эртен тыылаан чымыл-тары болгаш шинчилелерин алган көргө, хонш-тураларын миллон чылдар мурунда тургулаан болуп турар.

В. ПАВЛОВ.

(СЭТА-ның көрр.)

Барнаул.

